

УДК 372.882(477.87) «1920/1930»

**Маляр Любов Василівна**

кандидат педагогічних наук, доцент  
доцент кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи  
Державний вищий навчальний заклад  
«Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

## ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ГІМНАЗІЙНОЇ МОЛОДІ ЗАКАРПАТТЯ В 20-30-х рр. ХХ ст. ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*У даній статті на основі аналізу навчальних звітів про роботу гімназій в 20-30-их роках ХХ століття та мемуаристики розглянуто особливості вивчення української літератури як важливого засобу формування національної свідомості закарпатської молоді. Навчальні програми охоплювали українське красне письменство у багатогранності його тематичної спрямованості, жанрово-родової специфіки. Ідейний зміст запропонованих для вивчення творів сприяв формуванню особистості, укоріненої в національній культурній традиції, особистості, яка високо цінує духовну культуру рідного народу і перетворює закарбовані у творах етико-естетичні цінності в свій індивідуальний духовний досвід.*

*Ключові слова: освіта, гімназії Закарпаття, літературне краєзнавство, українська література, педагоги та культурно-освітні діячі.*

**Вступ.** Звернення до історії розвитку та становлення української національної школи на Закарпатті відкриває широкі можливості для реалізації ідей українознавства в навчальному процесі сьогодення.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій та формулювання мети дослідження.** Особливості розвитку шкільництва регіону в соціально-історичному та культурологічному контексті висвітлено в працях А. Волошина, М. Вегеша, В. Гомонная, І. Гранчака, А. Ігната, І. Небесника, В. Сагарди, М. Талапканича та ін. У працях М. Кляп, Л. Маляр, І. Сенька, П. Ходанича частково розкрито питання вивчення літератури у школах регіону окресленого періоду. У даній статті на основі аналізу навчальних звітів про роботу гімназій в 20-30-их роках ХХ століття та мемуаристики розглянуто особливості вивчення української літератури як важливого засобу формування національної свідомості закарпатської молоді.

**Виклад основного матеріалу.** Нестачу підручників із української літератури в середніх школах 20-30-х років ХХ ст. мало компенсувати читання та письмове реферування текстів художніх творів, які учні отримували від викладачів, або брали у шкільних бібліотеках. У гімназіях та середніх спеціальних закладах цю роботу називали обов'язковою лектурою (класною і домашньою). Наприклад, колишній учень Берегівської гімназії В. Худанич згадує, що гімназійна бібліотека була досить багата – було тут немало книг про козаччину, опришків, а також казки, були твори класиків української та зарубіжної літератур. Керував бібліотекою вчитель К. Заклинський. Він учив учнів "писати лектури", тобто короткий зміст прочитаної книги. Гімназисти згадують, що під час обміну книги вчитель запитував, хто з героїв книги зацікавив учня. Якщо учень плутався, його навчали, як слід розуміти героя. Учні часто змагалися, хто більше прочитає, обговорювали між собою зміст прочитаного, сперечалися в оцінці героїв, зачитували з книги або з лектурного зошита свої оцінки, "...це була справжня школа, де привчали розуміти книгу, літературу, знаходили свого героя, а також ділитися своїми роздумами" [1, с.30].

Річні звіти про діяльність середніх навчальних закладів містять перелік творів художньої літератури, що пропонувалися для вивчення у рамках класної й домашньої лектури. Так, із "Рочних справоздань" Ужгородської державної реальної гімназії за 1928/29, 1929/30, 1930/31 навчальні роки дізнаємося, що для обов'язкового вивчення (класної лектури) рекомендувалися такі твори з

української літератури: у 4 класі – "Орися" П. Куліша, у 7 класі – найважливіші твори Т. Шевченка і "Хмари" І. Нечуя-Левицького, у 8 класі – "Мойсей" І. Франка, "Лісова пісня" Лесі Українки, "Інтермеццо", "Тіні забутих предків", "Сміх" М. Коцюбинського. Домашня "лектура" включала: у 4 класі твори – "Лис Микита", "Іван Вишенський", "Захар Беркут" І. Франка, "Микола Джеря" І. Нечуя-Левицького, у 5 класі – народні оповідання Марка Вовчка, "Маруся" Г. Квітки-Основ'яненка, "Ярошенко" О. Маковея, "Іду на вас" Ю. Опольського, у 6 класі – "Чорна рада" П. Куліша, "Наталка Полтавка" І. Котляревського, "Чайковський" Є. Гребінки, "Суєта", "Мартин Боруля" І. Карпенка-Карого, у 7 класі – "Хазяїн" І. Карпенка-Карого, "Хіба ревуть воли" Панаса Мирного, "Соняшний промінь" Б. Грінченка, "Оргія" Лесі Українки, "Земля" О. Кобилянської, "Voа constrictor" І. Франка, "Для загального добра" М. Коцюбинського, у 8 класі – новели О. Кобилянської, В. Стефаніка, М. Коцюбинського і збірка "Зів'яле листя" І. Франка [2, с.23; 3, с.29; 4, с.19].

У 1931/32 навчальному році в Ужгородській гімназії, крім вище названих творів української літератури, пропонувалися: "Три як рідні брати" Ю. Федьковича, "Помста верховинця" К. Устияновича, "Мартин Борецький" П. Грабовського, "За сестрою" А. Чайковського [5, с.64].

Із "Річного справозданя" Берегівської державної гімназії за 1933/34 навчальний рік дізнаємося, що для обов'язкового класного читання гімназістам пропонувалися такі твори: у 6 класі – "Іван Вишенський" І. Франка, у 7 класі – "Маруся" Г. Квітки-Основ'яненка, у 8 класі – "Мойсей" І. Франка, "Оргія" Лесі Українки. Для домашнього читання рекомендувалися у 4 і 5 класах – твори "Лис Микита" і "Захар Беркут" І. Франка, у 6 класі – "Чорна рада" П. Куліша, "Чернігівка" М. Костомарова, "Кайдашева сім'я" І. Нечуя-Левицького, "Сотниківна" Б. Лепкого, "Облога Буші" М. Старицького, "Чумаки" І. Тобілевича, у 7 класі – "Причепка", "Микола Джеря" І. Нечуя-Левицького, оповідання Марка Вовчка, "Кобзар" Т. Шевченка, "Voа constrictor" І. Франка, у 8 класі – "Тіні забутих предків" М. Коцюбинського, "Хмари" І. Нечуя-Левицького, "Соняшний промінь" Б. Грінченка, "Земля" О. Кобилянської, "Хіба ревуть воли" Панаса Мирного [6, с.9].

Річний звіт Хустської державної реальної гімназії за 1930/31 навчальний рік містить таку інформацію про вивчення української літератури: у 3 класі рекомендувалися твори "Лис Микита" І. Франка, "Дев'ять братів

© Маляр Л.В.

і десята сестра Галя” Марка Вовчка, у 4 класі – “Іван Вишенський” І.Франка, “Орися” П.Куліша, у 5 класі – “Слово о полку Ігоревім” у перекладі В.Щурата, у 6 класі – твори Г.Сковороди, у 7 класі – поеми Т.Шевченка, у 8 класі – “Рубач” і “Іван Вишенський” І.Франка. На домашнє завдання пропонувалися у 4 класі твори “На уходах” А.Чайковського, “Захар Беркут” І.Франка, у 5 класі – “Земля” О.Кобилянської, “Сватання на Гончарівці” Г.Квітки-Основ’яненка, “Чайковський” Є.Гребінки, “Сотниківна” Б.Лепкого, “Своїми силами” А.Чайковського, “Іду на вас” Ю.Опольського, “Василько Ростиславович” В.Бірчака, у 6 класі – “Чорна рада” П.Куліша, “Ярошенко” О.Маковея, у 7 класі – “Енеїда” І.Котляревського, поеми Т.Шевченка, “Книга битія” М.Костомарова, “Цар Соловей” С.Руданського, поезії Глібова, Руданського, Шевченка, у 8 класі – “Микола Джеря”, “Бурлачка” І.Нечуя-Левицького, “Морозенко”, “Лихі люди” Панаса Мирного, “Соняшний промінь” Б.Грінченка, “Мойсей”, “Перехресні стежки” І.Франка, новели М.Коцюбинського, В.Стефаніка, драми І.Тобілевича, Кропивницького, Старицького, Лесі Українки, поезії Олександра Олеся, І.Франка, Ю.Федьковича, Лесі Українки. [7, с.31-38].

Річний звіт Мукачівської державної реальної гімназії за 1930/31 навчальний рік яскраво підтверджує, що ця гімназія була виключно російською і для шкільної та домашньої лектури тут пропонувалися тільки твори зарубіжної літератури, зокрема російської [8, с.13]. Не передбачено для вивчення жодного твору української літератури, що говорить про упередженість при формуванні шкільних програм.

На підставі наведеного списку творів для обов’язкового читання можемо стверджувати, що учні Ужгородської, Берегівської та Хустської гімназій, ознайомлюючись із творчим доробком видатних українських художників слова, отримували знання про розвиток та становлення української літератури, про літературні напрямки – бароко, класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм, імпресіонізм, на конкретних прикладах переконувалися у тематичному та жанровому багатстві української літератури. Адаже побудовані на основі принципу концентризму програми охоплювали українське красне письменство у багатогранності його тематичної спрямованості, жанрово-родової специфіки. Ідейний зміст запропонованих для вивчення творів сприяв формуванню особистості, укоріненій в національній культурній традиції, особистості, яка високо цінує духовну культуру рідного народу і перетворює закарбовані у творах етико-естетичні цінності в свій індивідуальний духовний досвід.

Цілісне (у єдності регіонів) вивчення української літератури: творчості письменників Середнього Подніпров’я і Слобожанщини, Українського Полісся, Південної і Західної України спрямовувалося на утвердження ідеї єдності української культури, а отже – єдності українських земель.

До навчальних програм закарпатських гімназій були включені і твори українських письменників, вивчення яких було небажаним, або взагалі заборонялося у школах Радянської України у 20-30-і роки ХХ ст. Серед таких творів можемо назвати “Чорну раду” П.Куліша, “Книгу буття” М.Костомарова, поему “Евшан-зілля” М.Вороного. Так, у книзі “Нові імена в програмі з української літератури” констатується, що про поему “Евшан-зілля” не можна було згадувати в позитивному плані аж до нашого часу, бо вважалося, що у цьому творі М.Вороний проповідує зраду в ім’я націоналістичних ідей [9, с.120].

Така форма навчальної роботи, як класна і домашня лектура у середніх навчальних закладах, спрямовувалась на активізацію творчого мислення гімназистів, на

формування в них навичок ідейного аналізу художніх творів, умінь аргументовано висловлювати власну думку.

Педагоги-гуманісти Ужгородської, Берегівської та Хустської гімназій прищеплювали своїм вихованцям інтерес і любов до художнього слова українських класиків на уроках літератури, на заняттях літературних гуртків, на різноманітних шкільних святкуваннях та за допомогою позашкільної виховної роботи [ширше див.:10].

Випускник Ужгородської гімназії М.Попович добрим словом згадує своїх незабутніх учителів-словесників, їхню педагогічну майстерність та вимогливість: “У “Руській читанці”, укладеній В.Бірчаком, була вміщена поема Т.Шевченка “Тополя”, яку ми, за завданням викладача – В.Бірчака, вивчали напам’ять у повному обсязі. Викладач І.Панькевич особливо любив твори І.Франка. Наприклад, вивченню поеми І.Франка “Панські жарти” він присвятив не один урок, аналізуючи на уроці детально кожен абзац твору ... Викладач руської мови О.Зелик вимагав від учнів систематично читати літературні твори, а їх зміст з характеристикою окремих героїв твору – викладати в спеціальний зошит лектури” [11, с.198-199].

Із “Звідомлення” Ужгородської гімназії за 1924/25 навчальний рік дізнаємось, що при гімназії працював самоосвітній гурток “Братство св. Кирила і Мефодія”, на заняттях якого гімназисти читали доповіді, декламували поезії, інсценували художні твори. Так, на одному із занять читали поетичні твори “Розрита могила” і “Калина” Шевченка, “Довбуш” Федьковича, “Треба всюди приятеля” С.Руданського [12, с.24]. У 1925/26 навчальному році на заняттях гуртка зачитали шість доповідей, серед них і такі: “Шевченко і релігія”, “Діяльність Марка Вовчка”. 22.XI.1925 “Братство публічно виступило з комедією С.Черкасенка “Страшний професор”. 15.V.1926 – поставили п’єсу І.Франка “Учитель” [13, с.44].

Викладачем української та німецької мов в Ужгородській гімназії у 20-х роках ХХст. був колишній сівочий стрілець О.Вахнянин. Він створив при гімназії “Пласт”, хор і драматичний гурток. Колишній пластун Ю.Шерегій згадує, що професор Вахнянин навчав пластунів любити і шанувати своє рідне слово, народні пісні і танці, він перший ознайомив їх із “Кобзарем” Шевченка [14, с.239]. У “Звідомленні” Ужгородської гімназії за 1925/26 навчальний рік констатується, що 28.X.1925 р. пластовий драматичний гурток імені Франка виступив із виставою “Либуба в таборі” С.Черкасенка, а 1.IV.1926 – із драмою “Нахмарило” Б.Грінченка [13, с.44].

Ужгородські гімназисти урочисто відзначали ювілеї видатних майстрів слова. Зокрема відомо, що 14.III.1930 р. відбулося Шевченківське свято [4, с.35]. Із біографії видатного закарпатського композитора Д.Є.Задора дізнаємось, що він, навчаючись в Ужгородській гімназії, 1930 року на святкуванні ювілею Т.Шевченка збагатив програму вечора виконанням на фортепіано “Елегії” М.Лисенка.[15, с.125]

Художнє слово українських класиків звучало і на святкуваннях з нагоди Дня народження президента Чехословаччини та на інших державних святах. Так, 7 березня 1929 року програму святкування річниці Т.Масарика доповнили декламації віршів “Іван Підкова” Т.Шевченка і “У сні зайшов я” І.Франка. 18 травня на святі з нагоди 10-річчя входження Підкарпатської Русі до складу Чехословацької республіки прозвучала поезія “За байраком байрак” Т.Шевченка [2, с.28]. Однак, слід зазначити, що у цій хроніці жодним словом не згадується про відзначення гімназистами Шевченкового свята 1929 року.

У “Звідомленні” Ужгородської гімназії за 1924/25 рік зазначається, що “естетичне виховання плекано

поза наукою і у такому напрямку, як посещение театральних представлень”: 31.I.1925 – “Наталки Полтавки” І.Котляревського, 25.III.1925 – “Сватання на Гончаровці” Г.Квітки-Основ’яненка, 3.VI. 1925 – “Ой не ходи Грицю” М.Старицького [12, с.20]. У “Річному справозданні” Ужгородської гімназії за 1928/29 навчальний рік зазначено, що театр “Просвіти” для шкільної молоді поставив п’єси: 21.XI.1928 – комедію М.Старицького “За двома зайцями”, 25.I.1929 – його драму “Зимовий вечір” [2, с.30].

Активна робота з вивчення української літератури велася і в Берегівській гімназії. Відомий закарпатський письменник Ф.Потушняк, який у цей період навчався у Берегівській гімназії в автобіографії пише: “Я дуже багато читав літератури української, російської, світової... Пам’ятаю, що на maturі я вибрав собі вільну тему письмової роботи “Розвиток української поезії від Шевченка до наших днів” [16, с.28].

Із Берегівською гімназією пов’язане духовне становлення і Ю.Станиця. “Там, – напише Ю.Станинець згодом, – я довідався, хто я є, хто були мої діди-прадіди... Тоді я відчув себе сином великого українського народу, і вже знав, що все життя буду йому служити...” [17, с.6]. Велику роль у формуванні національної самосвідомості та літературного таланту майбутнього письменника відіграло відвідування ним літературного гуртка, яким керував В.Пачовський. Він часто вів із гімназистами літературні бесіди, пропонував читати ті чи інші книги, захочував до написання невеликих оповідань [18, с.13]. В.Гаджега згадує, що В.Пачовський читав гімназистам свої поезії та поему “Срібний дзвін”, яка будила почуття єдності з братами на сході [1, с.50].

Свідомі українці К.Заклинський, А.Дідик, В.Пачовський, І.Гриць створили при Берегівській гімназії “Пласт”. Пластовий драматичний гурток, як за свідчує В.Худанич, ставив п’єси І.Карпенка-Карого “Бурлаки”, С.Черкасенка “Трубий жених”, “Вечірній ліс” [1, с. 98].

Щорічно в Берегівській гімназії святкувались Шевченківські ювілеї. Наприклад, директор А.Алискевич у “Звідомленні” гімназії за 1921/22 навчальний рік подає таку інформацію: “Дня 18 марта одбулося в гимнастичной сали велике школьне торжество в честь нашого найбільшого поета Т.Шевченка. Молодеж оддала честь тому борцеві за волю, правду и братолюбіє гарними співами, декламаціями и промовою ученика V кл. М.Куруца. На закончення свята одограли молодші ученики вельми удачно представления “Діточе свято” М.Козоріза, яке завершив гарною декламацією ученик II кл. Н.Бандусяк” [19, с.5].

Педагоги Хустської гімназії також зуміли зацікавити своїх вихованців культурними здобутками рідного українського народу, донести до них красоту художнього слова української літератури і, таким чином, вплинути на формування в учнів національної свідомості та громадянської позиції. Так, Ф.Удичка у своїх спогадах говорить про Хустську гімназію як про осередок виховання патріотів: “Тут дозріла моя національна свідомість, а ця цінність – понад усі вартості...” [20, с.22].

Про поєднання на уроках літератури національного виховання з формуванням толерантного ставлення до культури інших народів промовисто говорять спогади учня Хустської гімназії К.Галаса: “Учитель української літератури, український емігрант Самійлович на своїх

уроках міг говорити про Шевченка і в той же час наводити паралелі до Пушкіна, до інших поетів російських із цієї епохи...” [20, с. 67].

У Хусті активно діяв “Пласт”, про спрямування діяльності пластунів красномовно говорять уже назви куренів: курінь імені Т.Шевченка, курінь імені М.Підгірянки, курінь імені Лесі Українки тощо [21, с.37]. І.Маргітич згадує, що пластуни з великим інтересом читали українську літературу, залюбки знайомилися з козацькими походами, перемогами і буднями запорізьких козаків, вели з цього приводу жваві дискусії [20, с.51].

У річних звітах про діяльність Хустської гімназії нам не вдалося виявити інформацію про вшанування ювілеїв українських класиків, але в газеті “Свобода” 1929 року повідомлялось про одне із Шевченківських свят: “Не забули ми про тебе, Тарасе, і в нашій малій читальні “Просвіти” в Хусті, на нашій святі, дня 21 апріля при участі численної публіки – городських селян. Про життя і творчість виступив учитель Шутко, потім декламації віршів, було показано декілька образів з життя Т.Шевченка” [22, с.4].

Із річного звіту, поданого директором гімназії В.Сулінчаком, дізнаємось, що 8.III. 1926 року святкову програму з нагоди Дня народження Т.Масарика збагатили і декламації віршів І.Франка “Каменярі” та С.Воробкевича “То наші любі високі Карпати” [23, с.8].

Українську національну свідомість засобами літератури формували також в гімназії ОО. Василян в Ужгороді. Наприклад, у “Звідомленні” про діяльність гімназії за 1937/38 навчальний рік повідомляється, що “дня 23.XII. О.Балицький уладив літературні академії з нагоди 100-літніх роковин появи “Русалки Дністрової”, першого твору в народній мові, заслуг Маркіяна Шашкевича і його зносин з будителями інших слов’янських народів, а дня 11.III. – з нагоди роковин поета Т.Шевченка. На обі академії зложились: реферат проф. О.Балицького, реферати учнів, декламації й співи” [24, с.20].

Ужгородські семінаристи та гімназисти брали активну участь і в Шевченківських святкуваннях, що проводились за межами навчальних закладів. Газета “Свобода” 1930 року повідомляла, що 4 квітня громадськість Ужгорода святкувала роковини смерті Шевченка. Свято відкрив урочистою промовою М.Брашайко, а потім “всі точки програми виконала шкільна молодь мужеської і жіночої семінарії і руської гімназії” [25].

**Висновки.** Отже, на основі наведених фактів можемо стверджувати, що в період перебування Закарпаття у складі Чехословацької республіки значна увага приділялася вивченню української літератури у навчальних закладах краю, що було важливою умовою культурного і національного піднесення закарпатоукраїнців. П.Стерчо у праці “Карпато-Українська держава” справедливо зазначив, що якби “не так було поставлене шкільництво, Закарпаття не могло б дійти до своїх Славних Березневих Днів 1939 року, Закарпаття не могло б було видати з-поміж себе ряд інтелігентів світового рівня, Закарпаття не могло б було дати з себе невмирущих борців за Волю України” [26, с.29]. Дослідження не претендує на повне і всебічне розв’язання порушених питань, зокрема вважаємо доцільним здійснення цілісного аналізу навчальних підручників, що використовувалися в навчальній практиці гімназій регіону.

### Список використаної літератури

1. Берегівська українська гімназія. – Ужгород: Гражда, 1997. – 116 с.
2. Річне справоздання державної реальної гімназії в Ужгороді за учебный рік 1928/29. – (Б.м., р.вид.) – 100 с.
3. Річне справоздання державної реальної гімназії в Ужгороді за учебный рік 1929/30. – (Б.м., р.вид.) – 119 с.
4. Річне справоздання державної реальної гімназії (головного-руського заведення и чехословенских водделов) в Ужгороді за шкільний рік 1930/31. – (Б.м., р.вид.) – 29 с.



5. Річне справоздання державної реальної гімназії (головного-руського заведення і чеськословенских водделов) в Ужгороді за шкільний рік 1931/32. – (Б.м., р.вид.) – 70 с.
6. Річне справоздання державної реальної гімназії в Берегові за шкільний рік 1933/34. – (Б.м., р.вид.) – 72 с.
7. Годовой отчет державной реальной гимназии в Хусте за 1930/31 учебный год. – (Б.м., р.вид.) – 87 с.
8. Годичный отчет Мукачевской державной реальной гимназии за 1930/31 учебный год./ Сост.: Н.Драгула. – (Б.м., р.вид.) – 56 с.
9. Нові імена в програмі з української літератури. Посібн. для вчителя / Упорядник В.Неділько. – К., 1993. – 65 с.
10. Малияр Л. В. Громадянське виховання гімназійної молоді Закарпаття в 20-30-і роки ХХ століття засобами художнього слова класиків літератури / Л.В. Малияр // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія – 2003. – № 8. – С.153-156.
11. Ужгородська гімназія: Історія, матеріали, спогади. – Ужгород: Полі Принт, 2001. – 269 с.
12. Звідомлення руської державної реальної гімназії і її ровнорядних одделов чеськословацких і мадярських в Ужгороді за шкільний рік 1924/25. – (Б.м. р.вид.) – 84 с.
13. Звідомлення руської державної реальної гімназії і її ровнорядних одделов чеськословацких і мадярських в Ужгороді за шкільний рік 1925/26. – (Б.м., р.вид.) – 91 с.
14. Небесник І. Українська мова в гімназіях, учительських семінаріях і торгівельній академії Закарпаття в 1919-1938 роках / І.Небесник // Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні. Матеріали наук.-практ. конф. – Ужгород, 1993. – С. 237-243.
15. Грін О. Молоді літа маестро / О.Грін // Карпатський край – 1995. – № 1-4. – С.125-126.
16. Вишневецький І.П. Закарпатські новелісти / І.П.Вишневецький – Львів, 1960. – 112 с.
17. Ребрик І. Як дивитися на білу смерть пелюсток? ... / І.Ребрик // Станинець Ю. Юра Чорний. Повість, оповідання. – Ужгород: Карпати, 1991. – С.5-12.
18. Ходанич П. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті в міжвоєнний період (1929-1939) / П.Ходанич – Ужгород: МПП, Гражда, 1999. – 99 с.
19. Звідомлення руської державної реальної гімназії в Берегові за шкільний рік 1921/22 / Зладив А.Алиськевич. – (Б.м., р.вид.) – 18 с.
20. Хустська гімназія: Матеріали наук.-практ. конф. – Ужгород: Гражда, 1994.
21. З діяльності Хустського пласту від 1.Х.1931 до 31.ХІІ. 1931// Пластун. – 1931 – 1932. – № 2-3.
22. Вечір Т. Шевченка // Свобода. – 1929. – 2 мая.
23. Годовой отчет Хустской державной реальной гимназии за учебный год 1925/26 / Сост.: В.Сулиничак. – (Б.м., р.вид.) – 24 с.
24. Звідомлення гімназії чина ОО.Василяна в Ужгороді за шкільний рік 1937/38. – (Б.м., р.вид.) – 37 с.
25. Святкована роковини смерті Т.Шевченка в Ужгороді // Свобода – 1930. – 17 апреля.
26. Стерчо П. Карпато-українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919-1939 роках / П.Стерчо – Львів, 1994. – 288 с.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2017 р.

#### Малияр Любовь

кандидат педагогических наук, доцент  
доцент кафедры общей педагогики и педагогики высшей школы  
Государственное высшее учебное заведение  
«Ужгородский национальный университет», Ужгород, Украина

#### ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ ГИМНАЗИСТОВ ЗАКАРПАТЬЯ В 20-30-е ГОДЫ ХХ ВЕКА СРЕДСТВАМИ УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

*В статье на основании анализа учебных отчетов о работе гимназий в 20-30-е годы ХХ века рассмотрено особенности изучения украинской литературы как важного средства формирования национального самосознания закарпатской молодежи. Учебными программами предусматривалось изучение украинской литературы в многогранности ее тематики и жанровой специфики. Идеиное содержание приведенных влияло на формирование в учащихся национального самосознания, патриотических чувств, высокой нравственной культуры.*

*Ключевые слова: образование, гимназии Закарпаття, литературное краеведение, украинская литература, педагоги и культурно-образовательные деятели.*

#### Malyar Lyubov

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor  
Department of General Pedagogics and Pedagogy of Higher School  
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»  
Uzhhorod, Ukraine

#### FORMATION OF NATIONAL CONSCIOUSNESS OF THE GYMNASIUM YOUTH IN TRANSCARPATHTIA IN 20-30 XX BY MEANS OF LITERATURE

*The article on the basis of the analysis of the reports drawn out in 20-30 XX about the gymnasium activities and published memoirs presents specifics of study of the Ukrainian literature by the Transcarpathian youth as important medium of the formation of the consciousness by the Transcarpathian youth.*

*With the given list of literature – obligatory for reading – it is possible to assume that the students in Uzhgorod, Berehovo and Khust gymnasiums while reading the artistic works of the Ukrainian writers have acquired knowledge about development and establishment of the Ukrainian literature, have learned its trends as baroque, classicism, sentimentalism, romantics, realism, impressionism. The idea contented in the literature works promoted formation of the personality which cherished national traditions, highly appreciated spiritual culture of its native people and convert the values of literature into own spiritual values.*

*Such form of teaching as class and home readings in the secondary schools was initiated for promotion of the creative thinking of students and development of skills and abilities for conducting ideological analysis of the pieces of arts and grounding the personal point of view.*

*Key words: education, gymnasium Transcarpathian, the Ukrainian language and literature, foreign literature, pedagogues and cultural workers.*